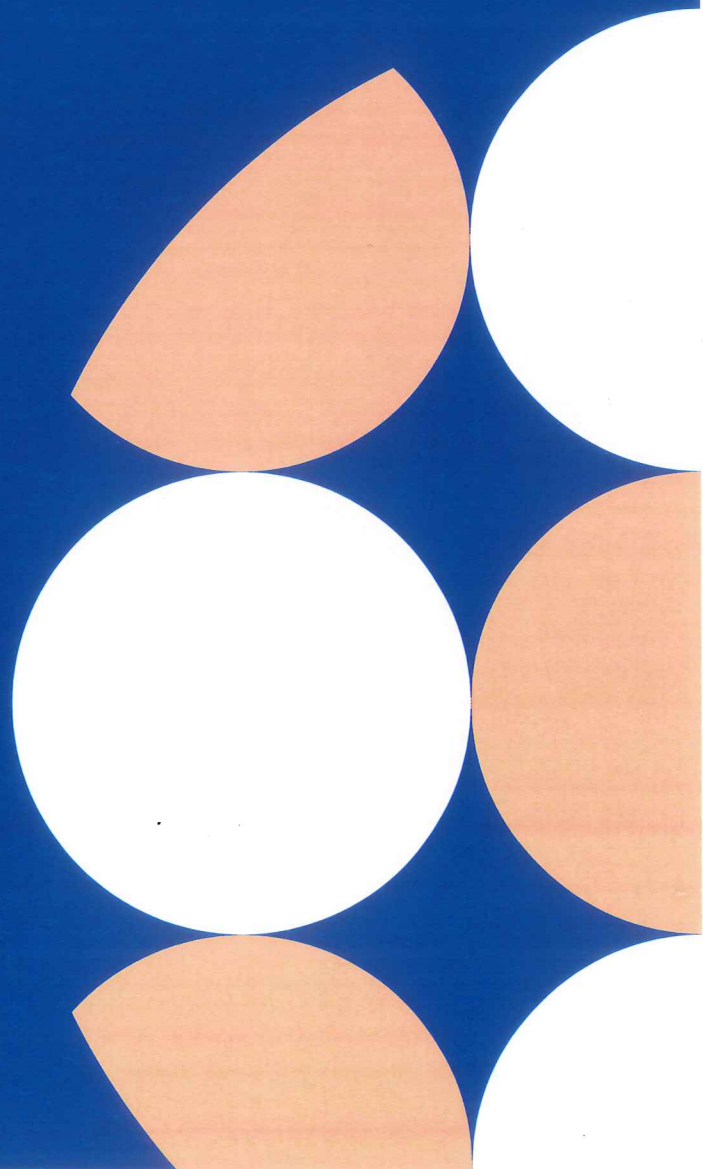

Advanced Thematic Forum on
International Refugee Protection
Complementary Pathways

Манифест за образовни комплементарни патишта

Северна Македонија

Предговор¹

Во улога на Претседавач со Глобалната академска интердисциплинарна мрежа (Global Academic Interdisciplinary Network – GAIN – „Мрежата“) од нејзиното основање во 2020 година, ми претставува големо задоволство да го пишувам овој предговор, по моето учество во првото издание на Вишиот тематски форум за меѓународна заштита на бегалци [Форумот]. Овој предговор ќе ја претстави улогата на академската заедница во унапредувањето на водечките принципи и целите на Глобалниот компакт за бегалци (Global Compact on Refugees – GCR – „Компактот“). Унапредувањето на образованието и истражувањето во врска со заштитата на бегалците и покажувањето на солидарност со присилно раселените лица ја покажува поврзаноста на Мрежата со Центарот за право за бегалци и миграција („Центарот“), претставништвото на Високиот комесар за бегалци на ООН (УНХЦР) во Република Северна Македонија [„УНХЦР“] и Меѓународниот институт за хуманитарно право од Санремо, Италија [„Институтот“].

Глобалниот компакт за бегалци беше усвоен од Генералното собрание на Обединетите Нации во декември 2018. Параграф број 5 од Компактот нуди преглед на неговите водечки принципи, како што е „практичното имплементирање на принципите на споделување на товарот и одговорноста да се пружи подобра заштита и помош за бегалците и да се пружи поддршка на земјите-домаќини и локалните заедници“. Две од целите во параграф број 7 се да се „зајакне самостојноста на бегалците“ и да се „прошири пристапот до решенија во трети земји“. Традиционалните трајни и одржливи решенија за бегалци се пренаселување, доброволно враќање и локална интеграција. Згора на овие три, во поглавјето за решенија, Компактот вклучува и „комплементарни патишта за прием во трети земји“. Иако постојат со децении, комплементарните патишта на многу начини ја отелотворуваат самостојноста на бегалците и ја зајакнуваат нивната автономија. Тие исто така го прошируваат пристапот до решенија во трети земји, што е уште поважно со оглед на тоа дека пренаселувањето како алатка за заштита не се развива во темпо кое овозможува соодветно и предвидливо споделување на одговорноста. Според тоа, постои потреба од промовирање на сите видови на комплементарни патишта.

Параграфот број 43 од Компактот го пропишува следното:

“Воспоставување на глобална академска мрежа за прашања поврзани со бегалци, други присилно раселени лица и лица без државјанство, со вклучување на универзитетите, академските заедници и истражувачки институции, заедно со Канцеларијата на Високиот комесар за бегалци на Обединетите Нации и други релевантни актери, со цел промовирање и олеснување на истражување, обука и можности за стипендии кои резултираат во конкретни резултати во склад со целите на Глобалниот компакт.”

Мрежата беше воспоставена на Глобалниот форум за бегалци во декември 2019. Свесни дека академската заедница е важен актер кој е споменат во параграфот број 3 од Компактот, чија цел е да воспостави „основи за предвидливо и правично споделување на товарот и одговорноста“, комплементарните патишта за присилно раселени студенти и научници се важна цел за универзитетите и истражувачките институти, особено во време кога се наближуваме кон бројка од 100 милиони лица кои спаѓаат под мандатот на УНХЦР.

Од аспект на студентите, кога високообразовниот процес е прекинат поради конфликт или прогон, тоа претставува голем потрес за еден од најважните развојни периоди во сечиј живот. Можноста да ги продолжат тие студии во друга земја која ќе ги признае претходните квалификации е еден од најдобрите начини за „подобра заштита и помош за бегалците“. Тоа им овозможува на бегалците да ја задржат контролата врз нивните животни одлуки и ги зајакнува нивните можности за пренаселување во земјата во која студираат како трајно решение, или во нивната земја на потекло во случаи кога доброволното враќање станува можност. Истото важи и во поглед на самите земји на азил, во случај кога лицата се враќаат таму по нивните студии во трета земја. Притоа, не смее да се занемари очигледното залудно трошење на талентот и способностите на раселените научници и академски истражувачи. Ова ја истакнува важноста на отворање на можности за академските научници да можат да го дадат својот придонес и да го продолжат својот развој преку ваквите комплементарни патеки во трети земји – не постои подобар начин да им се даде автономија на бегалците за самите да ги креираат своите решенија.

1. Професор **Џеф Гилберт**, Професор по меѓународно право за човекови права и меѓународно хуманитарно право, Универзитет Есекс, Обединето Кралство; Претседавач со Секретаријатот на Глобалната академска интердисциплинарна мрежа

Присилната раселеност не носи ништо добро и сите мерки кои се предвидени се само решение за ситуација која воопшто не требала ни да настане. На многу лица под мандатот на УНХЦР им се потребни мерки кои ќе ја намалат штетата која настанува како резултат на присилната раселеност. Компактот е голем чекор во оваа смисла, поради отворањето на простор за вклучување на различни засегнати актери, јасното поставување на целта за поправично споделување на одговорноста во заштитата и помошта за бегалците и за земјите-домаќини. Дури 86% од лицата под мандатот на УНХЦР се наоѓаат во земји со низок или со среден приход. Универзитетите и истражувачките институти се дел од оваа рамка која пружа поддршка на бегалците, на земјите кои ги отвораат своите врати, локалните заедници и самите земји на потекло на бегалците, во случаи кога доброволното враќање станува реална можност.

Вовед²

Првото издание на Вишиот тематски форум за меѓународна заштита на бегалци, организиран од страна на Центарот за право за бегалци и миграција на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во соработка со Претставништвото на УНХЦР во Република Северна Македонија и Меѓународниот институт за хуманитарно право од Санремо, Италија, собра истакнати експерти и меѓународна публика сочинета од академици и практичари, кои низ своето заедничко искуство дадоа препораки кои придонесуваат кон проширување на комплементарните образовни патишта за бегалци.

Конфликтите, тероризмот, пандемијата од КОВИД-19, социо-економската и финансиска нестабилност и понатаму се пречка за нормалното одвивање на животот на разни места низ светот. Тие и понатаму се закана за човековите права и слободи, предизвикуваат хуманитарни катастрофи и рекорден број на бегалци и други лица кои имаат потреба од заштита, кои бегаат од прогон како резултат на нивната раса, религија, националност, припадност кон одредена социјална група или политичко мислење.

Државите ја сносат главната одговорност кога станува збор за заштитата на бегалците и човековите права воопшто. Според тоа, токму ние треба да заземеме водечка улога во исполнувањето на заложбите кон Глобалниот компакт на бегалци, истакнати на Глобалниот форум за бегалци [„Глобалниот форум“].

Како земја-потписничка на Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 [„Конвенцијата“], и низ својата долготрајна соработка со УНХЦР, Северна Македонија ја има покажано својата солидарност со бегалците низ многу конфликти во својата историја. Од војните низ поранешна Југославија во 90-тите, преку стотици илјади лица кои минаа низ земјата во 2015 и 2016, се до нудењето на заштита и засолниште на бегалци од Авганистан и Украина кои неодамна беа принудени да ги напуштат своите земји, ние непрекинато работиме за да пружиме заштита на овие луѓе и остануваме силни поддржувачи на споделувањето на одговорноста во глобални рамки.

Иако пандемијата од КОВИД-19 од многу аспекти го предизвика нашиот начин на живот и истовремено не присили да го доведеме во прашање нашиот пристап кон многу животни аспекти, таа во никој случај не смее да претставува оправдување за недостатокот од солидарност со оние на кои таа им е најпотребна. Во ова време на предизвици, потребни ни се посилни и подлабоки партнерства и солидарност. Овој манифест има за цел да ја мотивира и мобилизира академската заедница во Северна Македонија, како и други актери – вклучително и државните институции – да преземат иницијатива и заеднички да работат на проширувањето на комплементарни образовни патишта, со што би им овозможиле на бегалците да го продолжат своето образование и одново да ги изградат своите животи. Ги повикувам универзитетите, државните институции, граѓанското општество, приватниот сектор и меѓународната заедница да преземат мерки за пружање на заштита на бегалците-студенти, како и пристап до решенија во трети земји преку високообразовни канали.

Се надевам дека резултатите од ваквата идеја ќе бидат видливи на нашите универзитети во најскоро време.

2. Обраќање на Претседателот на Република Северна Македонија, Н.Е. Д-р **Стево Пендаровски** на отворањето на Првиот виш тематски форум за меѓународна заштита на бегалци: Комплементарни патишта (јануари 2022)

Извршно резиме³

Надоврзувајќи се на воспоставената соработка меѓу Центарот за право за бегалци и миграција при Правниот факултет „Јустинијан Први“ на Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ во Скопје со Претставништвото на УНХЦР во Северна Македонија и Меѓународниот институт за хуманитарно право од Санремо, првото издание на Вишиот тематски форум за меѓународна заштита за бегалци беше замислено како тематски собир кој се фокусира на прашања релевантни на конкретниот контекст за заштита на бегалци во Северна Македонија. Препораките понудени од експертите и учесниците на овие годишни собири служат за информирање на понатамошниот пристап кон исполнување на клучните цели за заштита на бегалците во земјата.

Во улога на организатори на овој Форум, заедно со сите потписници на овој Манифест, Центарот, УНХЦР и Институтот заеднички се залагаат за создавањето и проширувањето на можности за високо образование за бегалци во Северна Македонија, како и за овозможувањето на вклучување на други релевантни актери меѓу државните институции, академската заедница и граѓанското општество, како во земјата, така и вон нејзините граници.

Овој манифест претставува покана за релевантните засегнати актери од земјата јавно да се заложат за претворање на високообразовните можности за бегалци-студенти од трети земји во Северна Македонија во реалност.

Преамбула

Со оглед на потребата за проширување на комплементарните патишта (особено можности за високо образование) со цел олеснување на приемот на бегалци во трети земји;

Со оглед на заложбите истакнати од Република Северна Македонија при усвојувањето на Глобалниот компакт за бегалци од страна на Генералното собрание на ООН во 2018;

Имајќи предвид дека првото издание на Вишиот тематски форум за меѓународна заштита на бегалци: *Комплементарни патишта*, одржан на 26 јануари 2022, идентификуваше клучни препораки и прашања за воспоставување на високообразовни патишта за бегалци во Северна Македонија;

Забележувајќи дека задоволувањето на потребата за високо образование во сите фази на циклусот на раселеност, вклучително и во состојби на долготрајна раселеност, како и проширувањето на пристапот кон трајни решенија се неопходност во современиот контекст на заштита на бегалците;

Имајќи го предвид континуираното влошување на ситуацијата со присилна раселеност насекаде низ светот;

Стремејќи се, во духот на Глобалниот компакт за бегалци, кон понатамошно зајакнување на врските меѓу државните институции, универзитетите и граѓанското општество кон постигнување на неговите цели;

Со надеж за создавање на услови за пристигнување на бегалци-студенти кои ќе можат да го продолжат своето образование и одново да ги изградат своите животи и иднини;

Организаторите и учесниците на Форумот го прогласуваат следниот:

³. Центар за право за бегалци и миграција, Правен факултет “Јустинијан Први”, Универзитет “Св. Кирил и Методиј”; Претставништво на УНХЦР во Северна Македонија; Оддел за меѓународно право за бегалци и миграција, Меѓународен институт за хуманитарно право, Санремо, Италија

М А Н И Ф Е С Т

Долупотпишаните институции, лица и други актери се заложуваат заеднички да работат кон воспоставување на комплементарни високообразовни патишта за бегалци во Северна Македонија, со цел олеснување на приемот на бегалци-студенти од трети земји во високообразовните институции во државата.

За таа цел, особено е потребно да се преземат следните мерки:

- Идентификување на актери кои можат да го олеснат или поддржат процесот низ различни сектори – вклучително државни институции, универзитети и други академски институции, капацитети на граѓанското општество и локалните заедници, меѓународната заедница и заедницата на донатори;
- Задоволување на потребата за пристап до високо образование во сите фази на циклусот на раселеност, особено состојби на долготрајна раселеност;
- Зголемување на квалитетот на образованието за бегалците, со фокус кон постигнување на трајни решенија, вклучително и можности за вработување;
- Собирање на податоци кои ќе овозможат полесно следење на напредокот и подобрување на квалитетот на програмата;
- Развивање на постоечки и нови стандардизирани образовни програми кои ќе им овозможат на бегалците-студенти од трети земји лесно да се интегрираат во високообразовниот систем на Република Северна Македонија и ќе им го олеснат пристапот до трајни и одржливи решенија;
- Фокусирање на маргинализирани групи како што се жени и девојчиња, како и оние кои имаат специфични потреби, а со цел овозможување на нивниот пристап до високото образование.

Законодавните импликации, економската оправданост, изводливоста, социјалните последици и прилагодувањето на условите мораат да формираат единствена сложувалка, создадена преку заедничко делување и преку одговори на сите прашања и дилеми кои ќе се појават во процесот.

Зошто?

Конфликтите и другите причини за присилна раселеност значително ги нарушуваат животите на огромни бројки на луѓе ширум светот. Тие претставуваат закана за вербата во човековите права и слободи и за самите животи и слобода на лицата кои бегаат од прогон како резултат на нивната раса, религија, националност, припадност кон одредена социјална група или политичко мислење.

Модерните општества повеќе не можат да си дозволат да прават дистинкција помеѓу странските државјани и нивните граѓани. Во 21^{виот} век, потребата за знаење ги надминува државните граници, но со цел истото да може ефективно да послужи за подобрување на квалитетот на животот, постои потреба од негово формално признавање.

Според УНХЦР, во 2022 година бројот на присилно раселени лица низ светот го надминал бројот од 100 милиони. Според Извештајот за глобални трендови на УНХЦР, на крајот на 2021 година имало 31.7 милиони бегалци и баратели на азил низ светот, од кои 41% се деца. Во 2021 година, само 5% од бегалците низ светот имале пристап до високо образование, што ги оддалечува од процесот на носење на одлуки кои ја засегаат нивната иднина.

Правото на образование е признаено како едно од основните човекови права, вклучително и во Конвенцијата за правата на детето од 1989 и во Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951. Конвенцијата од 1951 исто така се осврнува на пристапот на бегалците до високо образование под што е можно поповолни услови, вклучително од аспект на пристап до студии, признавање на странски образовни квалификации, изземање од трошоци и нудење на стипендии.

Овој процес резултира со бројни поволности, како на пример:

- Формалното образование ги намалува ризиците од присилно регрутирање, трудова експлоатација на деца и други форми на прекршување на правата на бегалците;
- Овозможува место каде што бегалците имаат поволна средина и имаат контакт со нивните врстници во рамки на нормална образовна рутина. Таквата околина ја зајакнува отпорноста на заедниците, а на бегалците им пружа знаење и вештини кои можат да ги искористат за достигнување на трајни решенија, што пак, им овозможува да живеат продуктивни, исполнителни и независни животи;
- Образованието им помага на бегалците да станат независни, да научат за себе и за светот околу нив, и им овозможува одново да ги изградат своите животи и заедници.

Кој?

За разлика од минатото, кога одговорноста за заштита на бегалците се барала главно во редовите на државните институции и кај релевантните меѓународни организации, денес меѓународната соработка и вклучувањето на сите општествени актери се клучни елементи во потрагата по решенија. Тоа е еден од принципите кои ги налага Глобалниот компакт за бегалци од 2018 година. Компактот гледа потенцијален придонес кон изнаоѓањето на решенија и споделувањето на одговорноста кај мноштво актери, вклучително и академската заедница, граѓанското општество, приватниот сектор и други актери.

Според тоа, за ефективно решавање на проблемите на бегалците, постои потреба од широк сојуз на засегнати страни, кои заеднички треба да работат за исполнување на овие цели. Секој општествен актер има свои цели и задачи кои придонесуваат кон успешното достигнување на вакви решенија.

Бројни универзитети во Република Северна Македонија примаат странски студенти во своите програми, кои пристигнуваат во земјата по пат на програми за размена и стипендии. Се разбира, државните институции играат клучна улога во овозможувањето на пристап до територијата и регулирањето на престојот и заштитата на правата на странски државјани кои ги бараат своите образовни можности во Северна Македонија. Кога се работи за лица-бегалци, постојат особени ранливости кои налагаат потреба од посебна поддршка, при што се истакнува улогата на граѓанското општество и граѓанските и меѓународните организации.

Земајќи го предвид горенаведеното, списокот на актери кои би можеле да придонесат во воспоставувањето на комплементарни високообразовни патишта за бегалци-студенти од трети земји може да вклучува:

- **Универзитети**, кои играат клучна улога со можноста да преземат иницијатива и да изразат интерес кон државните институции за воспоставување и развој на високообразовни патишта за бегалци-студенти од трети земји и да се залагаат за отстранувањето на законодавни и административни пречки кои би можеле да го спречуваат тоа. Според тоа, универзитетите особено можат да придонесат по пат на:
  - Проширување на програмите кои се нудат на странски јазици, кои би овозможиле полесно интегрирање на бегалци-студенти кои немаат познавање од локалниот јазик;
  - Преземање на водечка улога во интегрирањето на бегалците во локалните заедници, делувајќи како мост меѓу студентите и пошироката локална заедница. Ова може да се постигне преку олеснување на улогата на бегалците во студентски академски, спортски и социјални активности;
  - Дизајнирање и развивање на програми кои се флексибилни и во кои се земени предвид непредвидливите околности во кои функционираат бегалците и студенти од слични позадини, вклучително во контекст на критериумите за документација;
  - Поддржување на активности кои овозможуваат непосредна мрежа од контакти кои ќе им помогнат на бегалците во нивната интеграција, изучувањето на јазици и пристапот до информации;
  - Креирање можности за стипендии кои гарантираат континуитет на високообразовните можности. Соработката со приватниот сектор може да биде алтернатива за извори на финансирање, што истовремено отвора понатамошни можности за бегалците-студенти вон рамките на универзитетското образование;
  - Нудење на психосоцијална поддршка за бегалците-студенти од трети земји и студентите кои ги поддржуваат во нивната интеграција во програмите на универзитетите во државата.

- **Влади и државни институции**, како неопходен актер за оживотворувањето на ваквата идеја, можат да придонесат на следниот начин:
  - Идентификување и разрешување на законодавни и административни пречки кои спречуваат воспоставување и развој на високообразовни патишта за бегалци;
  - Олеснување на пристап до решенија и комплементарни патишта во трети земји според целите на Глобалниот компакт за бегалци;
  - Овозможување на интеграција на бегалци, вклучувајќи интегрирање во локалните високообразовни програми и овозможување на пристап до можности за вработување за странски државјани;
  - Склучување на билатерални и мултилатерални договори со други земји за признавање на странски образовни квалификации;
  - Прилагодување на националното законодавство и административните механизми со цел овозможување пристап на бегалци-студенти од трети земји до престој и заштита;
  - Гарантирање на принципот на невраќање (*non-refoulement*) за бегалци-студенти кои пристигнуваат од трети земји.
- **Граѓанско општество, приватен сектор и меѓународна заедница**, како неопходен елемент во спроведувањето на проекти за комплементарни високообразовни патишта, кои можат да придонесат по пат на:
  - Идентификување на начини на кои граѓанското општество може да го поддржи процесот на интеграција на бегалците-студенти кои пристигнуваат во рамките на комплементарни високообразовни патишта;
  - Идентификување на можности за поврзување на високообразовниот процес со можности за вработување и пракса во приватниот сектор и во граѓанското општество;
  - Разгледување на моделите на приватно спонзорство за бегалци;
  - Соработување со актери од хуманитарниот и развојниот сектор во дизајнирањето, финансирањето и имплементацијата на нови системи за поддршка на образовниот процес – како што се комплементарните високообразовни патишта;
  - Охрабрување и истражување на можности за финансиска поддршка од нови заинтересирани страни;
  - Долгорочно буџетско планирање за пружање на поддршка на пристапот до високо образование за бегалци-студенти од трети земји. Меѓународната заедница треба да понуди стабилна финансиска поддршка за академските институции кои ги отвораат своите врати за бегалците и да ги поддржат локалните напори за вклучување на пристапот до високо образование за бегалци-студенти од трети земји во буџетското планирање.

Како?

Низ заедничко работење, разните засегнати актери ќе имаат за цел да пружат високообразовни можности за бегалци, како категорија на ранливи лица. Ова не подразбира дека таквите можности треба да бидат издвоени од постоечкиот образовен систем. Напротив, таквите можности треба да се вклучат во постоечката високообразовна рамка, во рамките на постоечкото законодавство и со постоечките институционални, финансиски и други капацитети.

Одговорот на прашањето КАКО за засегнатите страни кои го поддржуваат овој манифест ќе се состои од:

- Здружување на државни институции и заинтересирани универзитети и граѓански организации, како и заедницата на донатори;
- Воспоставување на мултисекторски тим сочинет од државни службеници, претставници на универзитетите, меѓународните организации и други партнери;
- Спроведување на истражување со цел идентификување на предизвиците и можните решенија неопходни за воспоставување на комплементарни високообразовни патишта во Северна Македонија;
- Идентификување на можни земји на азил од кои бегалци-студенти би можеле да пристигнат во рамките на воспоставените комплементарни патишта.

Кога?

Кога станува збор за образованието, прашањето „КОГА?“ е од исклучителна важност. Често, бегалците се соочени со прекинување на нивното образование поради војна и други несреќни околности, без никакви јасни индикации за тоа кога истите повторно ќе станат можни.

Според тоа, одговорот на прашањето „КОГА?“ е „ВЕДНАШ!“. Решенијата и високообразовните патишта треба да се бараат со свесност за ваквиот притисок на времето, кој особено ги притиска самите бегалци, а потоа и општествата насекаде низ светот.

Со цел постигнување на најбрзи резултати, потребно е да се дизајнираат јасни акциски планови, да се постават реални и достижни рокови, како и да се осигура пристапот до доволно информации и ресурси за секоја засегната страна. Создавачите на овој манифест веруваат дека ова е можно единствено преку вклучување на сите засегнати страни во поплучувањето на понатамошниот пат.

Заклучок

Конвенцијата за статусот на бегалците од 1951 година јасно истакнува дека меѓународната соработка е единствениот начин да се постигне ефективно споделување на одговорноста и на бегалците да им се овозможи пристап до нивните права. Во истиот дух на глобална солидарност и споделување на одговорноста, Глобалниот компакт за бегалци од 2018 ги охрабрува општествата ширум светот да соработуваат на сите нивоа кон овозможување на ваквото споделување на одговорност, како и создавање можности за бегалците да достигнат трајни решенија.

Овој манифест го поканува секое лице, организација и друг актер кој ја препознава важноста на горенаведените цели, да се придружи на процес преку изразување на својата заложба кон истите.

Полните торби со лични предмети не се единственото нешто што бегалците го принесуваат во своите нови домови. Да се потсетиме дека и Алберт Ајнштајн некогаш бил бегалец.

Скопје, 26 мај 2022

Потписници

Институција / организација

Во името на Универзитетот "Св.
Кирил и Методиј" Скопје

Проф. Д-р Никола Јанкуловски,
Ректор

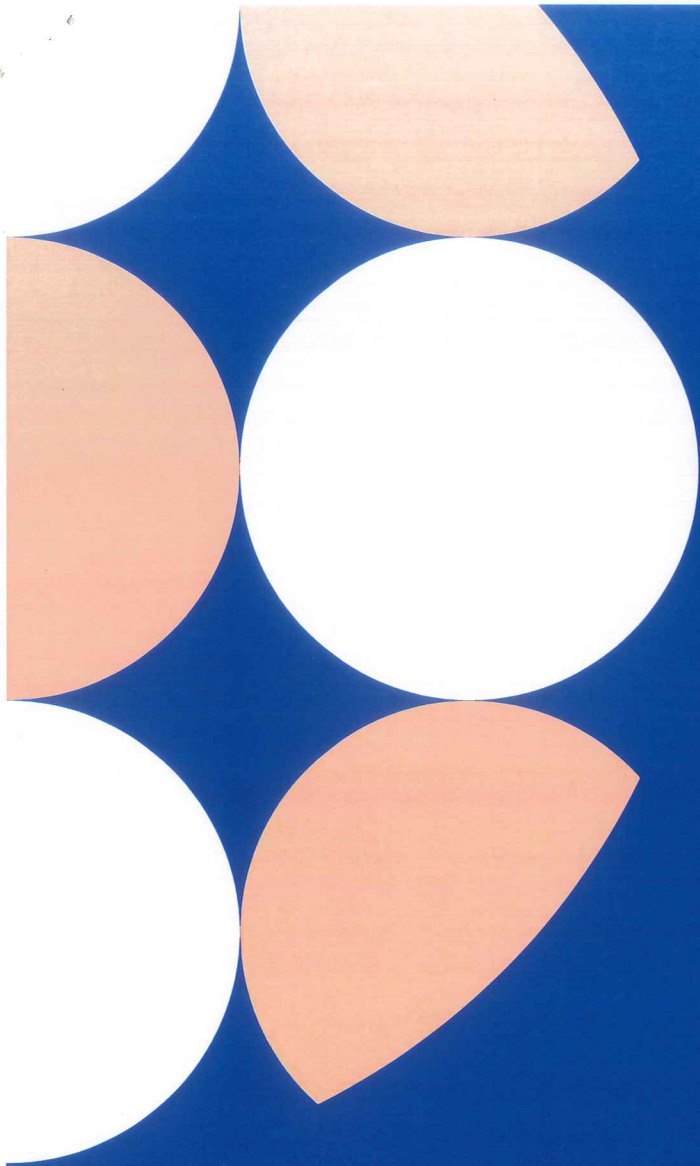

Потпис:

15 -11- 2022

Датум:

**CENTER FOR
REFUGEE LAW
AND MIGRATION**

UNHCR
The UN Refugee Agency

International Institute of Humanitarian Law
Institut International de Droit Humanitaire
Istituto Internazionale di Diritto Umanitario